

Recenzja książki „Footprints of Polonia. Polish Historical Sites Across North America”, pod redakcją Ewy Barczyk, New York: Hippocrene Books 2022, ss. 320

HELENA HRYCIUK

ORCID: 0009-0001-3462-807X

Uniwersytet Wrocławski¹

Książka „Footprints of Polonia. Polish Historical Sites Across North America” pod redakcją Ewy Barczyk jest wynikiem projektu Polish American Historical Association (PAHA), który miał na celu udokumentowanie polonijnych miejsc historycznych w Ameryce Północnej i Środkowej. Ewa Barczyk to była rektor i dyrektorka Bibliotek Uniwersytetu Wisconsin-Milwaukee, kształciła się na kierunkach bibliotekoznawstwo i sławistyka, angażuje się w działalność organizacji promujących polskie dziedzictwo, w tym PAHA². Publikacja jest nową wersją „Polish Heritage Travel Guide”, opublikowanego w 1992 roku pod redakcją Jacka Gałązki i Alberta Juszcza. Wydany przewodnik obejmował on wówczas związane z Polonią obiekty z 26 stanów amerykańskich oraz 5 prowincji kanadyjskich. W Footprints, czyli nowym przewodniku po namacalnej historii Polonii, zakres geograficzny został rozszerzony do 47 stanów amerykańskich wraz z Dystryktem Kolumbia, 8 prowincji kanadyjskich, obejmuje także Meksyk oraz kraje Ameryki Środkowej i karaibskie, w tym: Kostarykę, Kuba, Gwatemalę, Haiti, Honduras i Panamę.

Praca nie ma charakteru naukowego, o czym redaktorka informuje czytelnika już w przedmowie. Ewa Barczyk zaprosiła do współpracy ponad 200 wolontariuszy

¹ Kontakt: hryciukhela@gmail.com

² Polish American Historical Association, <https://polishamericanstudies.org/text/164/2vp.html> (dostęp: 15.04.2023).

pochodzących z przedstawionych w publikacji regionów. Ochotnicy są mieszkańcami przedstawianych miejscowości i członkami społeczności polonijnych, którzy kwestiami polonijnymi zajmują się hobbystycznie, niekoniecznie interesując się historią, sztuką czy architekturą. Celem książki nie było bowiem jedynie uzyskanie przewodnika po ważnych śladach Polonii, ale również zachęta do ochrony zabytków polonijnych i historii polskiej diaspory dla następnych pokoleń.

W poszczególnych miejscowościach prezentowane są lokacje, takie jak parafie, budynki, pomniki, parki, różnego rodzaju tablice pamiątkowe związane z ludnością polonijną, a także jest mowa o organizacjach krzewiących kulturę polską. Opisy obiektów dostarczają informacji o historii, architekturze oraz o roli danego miejsca w historii Polonii, a także o obecnym funkcjonowaniu.

Książka napisana jest przystępnym językiem, z pominięciem specjalistycznego słownictwa, dzięki czemu ma szansę dotrzeć do szerokiego odbiorcy. Ciekawym zabiegiem jest zachowanie różnorodności stylów wypowiedzi poszczególnych wolontariuszy opowiadających o losach Polonii z ich regionu. Redaktorka podkreśliła w ten sposób pracę i wysiłek wielu osób, przy okazji sprawiając, że lektura nie jest monotonna. Jednak takie rozwiązanie zawiera pewien mankament. Mianowicie teksty pisane przez poszczególnych wolontariuszy różnią się nie tylko stylem, lecz także objętością, priorytetami, preferencjami czy rozłożeniem akcentów. Przykładowo trzy teksty dotyczące budynków kościołów polonijnych z różnych regionów, gdzie autor opisu St. Cyril of Aleksandria Church w Tucson w stanie Arizona nie opowiada o architekturze czy też obecnych w nim elementach sztuki sakralnej, nie wspomina też o historii społeczności parafialnej, natomiast skupia się na obecnym funkcjonowaniu parafii, która podtrzymuje tradycje świąteczne, jak błogosławienie pokarmu na Święto Wielkiej Nocy czy spotkania wigilijne, a także wspomina o spotkaniach wiernych polskiego pochodzenia przy polskich słodkościach w salach parafialnych po nabożeństwie w języku polskim³. Z kolei charakterystyka Cathedral of St. Matthew the Apostle w Dystrykcie Kolumbii ogranicza się jedynie do opisu architektury i obecnych tam dzieł sztuki autorstwa polonijnych artystów, brakuje wątku historii społeczności polonijnej w tym rejonie oraz opisu, jak obecnie ona funkcjonuje⁴. Historii społeczności polonijnej i samej parafii poświęciła osoba opisująca St. Casimir Church w miejscowości Winona, Minnesota, jednak tutaj zabrakło wzmianki o architekturze czy obecnej działalności parafialnej na rzecz wiernych polskiego pochodzenia⁵. Podtrzymując pochwałę dla różnorodności tekstów, uważam, że warto byłoby w większym stopniu ujednoczyć schemat opisu. Byłoby to pomocne dla rozmaitych czytelników, zarówno tych, chcących wyruszyć w podróż po Stanach Zjednoczonych polonijnymi śladami i przejechać swoisty „Polonia trip”, czy czytających publikację z czystej ciekawości

³ E. Barczyk, *Footprints of Polonia. Polish Historical Sites Across North America*, Nowy Jork 2022, s. 2.

⁴ *Ibidem*, s. 28.

⁵ *Ibidem*, s. 108.

oraz dla badaczy, którzy woleliby wiedzieć, jakich informacji mogą spodziewać się w opisach poszczególnych miejsc.

Najważniejszą cechą tej publikacji jest jej uniwersalność. Trafi do wielu odbiorców, którzy sięgną po nią mając na uwadze różne cele. Będzie interesująca dla przeciętnego czytelnika, który zechciałby poszerzyć swoją wiedzę, albo też zabłysnąć ciekawostką na temat Polonii na kontynencie amerykańskim podczas konwersacji. Może posłużyć za bazę miejsc do odwiedzenia podczas wymarzonej podróży przez Stany Zjednoczone, czy też jako inspiracja do rozpoczęcia wyprawy śladami Polonii. Wskazanie współrzędnych (lub popularnych kodów QR z przekierowaniem do map internetowych z zaznaczoną destynacją) zachęciłoby czytelników do odwiedzenia podanych miejsc, a osobom zdecydowanym ułatwiłoby to korzystanie z książki jako swobodnego przewodnika. Te mniej nowoczesną metodę wykorzystali przykładowo autorzy *Atlasu osobliwości. Przewodnika po ukrytych cudach Świata*⁶. W książce tej również są krótkie opisy wybranych miejsc, a na końcu każdego wpisu podano współrzędne, dzięki czemu czytelnik może łatwo znaleźć dane miejsce na mapie. W odniesieniu do większości miejsc wskazano również przydatne informacje, jak prosto dotrzeć do omawianych miejsc.

Książka opisuje historię lokalną, która w ostatnich latach staje się coraz bardziej popularna. Skorzystać z niej może zarówno Amerykanin polskiego pochodzenia chcący odkrywać polskość w swoim otoczeniu i poza swoim regionem, jak i Polacy w kraju, którzy dzięki tej lekturze mogą zapoznać się z różnorodnym dorobkiem Polonii za oceanem i docenić wysiłek wkładany w jego kultywowanie.

Praca może się również przydać jako inspiracja dla badaczy z różnych dziedzin, takich jak historycy kultury, historycy społeczeństwa, historycy sztuki, kulturoznawcy, antropodzy, socjologowie. Krótkie opisy zachęcają bowiem do poszukiwania informacji na dany temat i mogą być wstępem do dalszej kwerendy.

Badacza może zainteresować kościoły, czy też parafia jako ośrodek polonijny zrzeszający Amerykanów polskiego pochodzenia i utrzymujący tradycje polskie. W książce można przeczytać o 283 placówkach religijnych z polonijnym rodowodem, w tym parafiach rzymskokatolickich, misjach, kaplicach, a także parafiach Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. W książce opisano architekturę, lokalizację w tkance miejskiej (rzadziej wiejskiej), przemiany w życiu mieszkańców. W publikacji zawarto informacje praktyczne, takie jak częstotliwość nabożeństw odprawianych w języku polskim oraz wiadomości o odbywających się w większości parafii uroczystościach mocno zakorzenionych w polskiej tradycji sakralnej: typu Wigilia Bożego Narodzenia połączona z łamaniem się opłatkiem, święcenie pokarmów w święta Wielkiej Nocy, procesje w Boże Ciało, czy też dożynki. Te informacje mogą być użyteczne także dla naukowców. Wiele parafii prowadzi także szkoły języka polskiego i polskie szkoły dla dzieci i młodzieży, najczęściej w formie szkół sobotnich.

⁶ J. Foer, D. Thuras, E. Morton, *Atlas osobliwości. Przewodnik po ukrytych cudach Świata*, przeł. M. Potulny, Katowice 2018.

Książka opisuje także różnego rodzaju polonijne centra kulturalne, kluby towarzyskie inne miejsca spotkań i integracji społecznej. Polskie Domy podtrzymują polską kulturę, a ich członkowie dumni są ze swojego pochodzenia. Ową dumę wyrażają również w czasie wielu organizowanych festiwali i parad, wymienianych w publikacji w kontekście obyczajów, kultury, a także np. specjałów polskiej kuchni. Uwagę historyka sztuki przyciągną liczne przykłady sztuki polonijnej, jak murale, rzeźby, pomniki i popiersia, a także noty biograficzne polonijnych artystów, jak architekta Victora Cordella, który projektował kościoły w słynnym stylu katedralnym dla mieszkańców Minnesoty i Wisconsin.

Książkę można również potraktować jako bazę polonijnych archiwów, bibliotek oraz centrów badawczych na amerykańskich uniwersytetach. Ten aspekt jest szczególnie pomocny dla badaczy zaczynających przygodę z historią Polonii i nie tylko.

Na uznanie zasługuje wyjście poza Amerykę Północną i uwzględnienie krajów Ameryki Środkowej i Karaibów, gdyż zapewne szybko nie powstanie książka o podobnym charakterze poświęcona wyłącznie Polonii w tych krajach. Najwięcej informacji w publikacji zgromadzono przede wszystkim o Stanach Zjednoczonych i to one przedstawiane są w pierwszej kolejności (w alfabetycznym podziale na stany, a wewnątrz stanów – miasta), następnie zaprezentowano Kanadę oraz kraje Ameryki Środkowej i zgodnie z porządkiem alfabetycznym, na końcu opisano Meksyk. We wstępie A. Kirchmann opisuje historię Polonii w Stanach Zjednoczonych, charakteryzując poszczególne fale emigracji. Następnie już mniej wyczerpująco przedstawia historię osadnictwa Polaków w Kanadzie, w kolejnych kilku zdaniach streszcza historię Polonii meksykańskiej, nie ma natomiast żadnej wzmianki na temat historii emigracji Polaków do krajów karaibskich, co pozostawia czytelnikowi pewien niedosyt.

Książka Footprints of Polonia. Polish Historical Sites Across North America ma charakter uniwersalny. Z uwagi na przystępny język i sposób wydania jest to książka niemal dla każdego. Natomiast informacje, jakie przekazuje, mogą zainteresować badaczy Polonii, nie tylko amerykańskiej, reprezentujących różne dziedziny nauki. Może być ona wykorzystana jako źródło informacji i ciekawostek, ale również jako wstęp do dalszej kwerendy. Pomaga zatem wypełniać misję Polish American Historical Association, jaką jest promowanie historii Polonii⁷. Ze względu na zamieszczone w niej liczne zdjęcia i ciekawostki, a także sprawdzone fakty w atrakcyjny sposób popularyzuje dorobek polonijny za oceanem.

⁷ E. Barczyk, *Footprints of Polonia...*, s. XII.